

REPERTOÁROVÁ PŘÍLOHA AMATÉRSKÉ SCÉNY

DIVADELNÍ HRY PROVĚŘENÉ JEVIŠTĚM

Od prvního čísla roku 2002 se repertoárová příloha Amatérské scény stala zprostředkovatelem výjimečných a kvalitních her pro dospělé, které byly takzvaně prověřeny jevištěm a většina z nich došla ocenění na některé z klíčových přehlídek amatérského divadla v ČR, včetně Jiráskova Hronova. Ke každému publikovanému textu byl připojen dramaturgický pendant – pomůcka pro potencionální inscenátory, poukazující na kvality i úskalí divadelní hry.

Kontakty na autory a původní inscenátory jsou k dispozici na IPOS-ARTAMA u dr. Milana Strotzera – tel.: 221 507 956, e-mail: artama.divadlo@volny.cz.

V této příloze nabízíme již jedenáctý titul z oblasti her pro dospělé. Je od autora **Josefa Tejkla**, jehož textem Kalvárie jsme tuto řadu her zahájili. Nyní otiskujeme jeho dramaturgickou povídku Antona Pavloviče Čechova **Pavilon č. 6**. Východiskem dramaturgické práce byl překlad Emanuela Frynty. Tejklova dramaturgická práce této Čechovovy povídky byla poprvé nastudována v jeho vlastní režii v souboru Divadla Jesličky ZUŠ Na Střezině v Hradci Králové v roce 1996. V témže roce slavila úspěch na Divadelní Třebíči, národní přehlídce činoherního a hudebního divadla a byla nominována na Jiráskův Hronov, kde byla také uvedena a náležela k podnětným inscenacím vrcholové přehlídky českého amatérského divadla.

Josef Tejkl, narozený 1952, je široké divadelní veřejnosti znám jako principál Divadla Jesličky v Hradci Králové, jako autor, režisér a herec. Původním povoláním je učitel (český jazyk, výtvarná výchova), v současné době je zástupcem ředitele ZUŠ Na Střezině v Hradci Králové a pedagogem dramatické výchovy.

(MS)

ZOUFALSTVÍ ZE ŽIVOTA DRAMATURGICKÝ PENDANT KE HŘE JOSEFA TEJKLA PAVILON Č. 6

Josef Tejkl je svými dispozicemi předurčen především, hlavně, zejména k tomu, aby v divadle zacházel, pracoval, tvořil se slovem. Má vynikající dramaturgický čich, vždycky si vybíral – pokud sahal pro inspiraci, látky, náměty a témata literatury, což činil hojně – díla, která byla nejenom aktuální, ale také vzrušující vnitřním napětím, tajemstvím prodlávajícím se na povrch odněkud z hlubin žití. Tejkl nikdy jako adaptátor literatury pro jevištní provedení sílu, mohutnost, schopnosti slova stejně jako uspořádání, jež se mu dostalo v literárním díle, nepotlačoval. Naopak. Bral je jako výzvu, která jej nutí hledat nezvyklé, nové, jiné divadelní způsoby. Vždycky balancoval na ostří nože a sám si občas tím nožem podřezával své režijní, inscenační záměry, které nedovedly překonat dominantní poetickou funkci slova, literatury ve prospěch divadla, divadelní funkce. Byly to často problematické či někdy dokonce velmi problematické inscenace, divadelní

díla. Ale drtivou většinou to také byla zajímavá, kvalitní díla literární, která se po každé znovu až vybitě nabízel k dalším pokusům učinit je stejně nápaditým a zajímavým divadelním tvarem.

Tohle platí i pro Tejklovu divadelní adaptaci novely A.P. Čechova Pavilon číslo 6. Spěchám hned podotknout, že to neplatí pokud jde o problematičnost inscenace; tenkrát se Tejklovi povedlo najít postupy, jimiž svůj záměr dramaturgicko-literární přetavil v inscenaci, která měla stejnou schopnost výpovědi jako její literární předloha. Což je důkaz, že to jde. Ale i tak, základnosti a nebezpečí pramenící z Tejklovy afinity (spřízněnosti, příbuznosti) s literaturou v té adaptaci hrozí. Především jde o způsob vyprávění – nebo chcete-li jinak, o způsob, jak je v této Tejklově adaptaci vybudován a postaven příběh. Není to klasický příběh, který stojí na událostech, jež následují jedna za druhou, ani ve smyslu dramatickém na situacích, v nichž se motivuje, rodí jednání postav. Je to příběh skutečně narativní (to jest příběh skutečně vyprávěný, nikoliv hlavně, především či dokonce jen a jen předváděný), v němž promluvy a reflexe rozhodují o jeho uspořádání. V tomto textu to vypadá tak, že všechno je reálné, že jsme v carském Rusku a v podivné, vlastně také – a děsivé, hrozně – šílené psychiatrické léčebně, jež formuje podobu postav a jejich osudy. A také se musí i tohle na jevišti předvést, tohle je vskutku k ukázaní materiálem jeviště. Jenže: Tejkl vypráví a tím je jeho příběh také příběhem fiktivním, smyšleným, pouze možným v rámci reality, v níž se odehrává. Ten Tejklův příběh – proto jsem se zmiňoval o promluvách a reflexích – je vyprávěním o osudech postav – lidí. O jejich citění, myšlení, prožitcích, postojích – zkrátka o tom, jak se mohou lidé ocitnout na dně svých sil, jak mohou jednoho dne procítit, zažít zoufalství ze života, ať už tomuto zoufalství dáme jakékoliv jméno. A jak se proto ocitnou na druhé straně – ve světě, jehož základním charakteristickým znakem je – jak říkal Foucault – jinakost. Ta je těmi druhými, „nejinaky“, jež představují ten prázdný svět, ovšem považována ze nenormálnost, šílenství. O tomhle vypráví Tejkl podle Čechova svůj příběh. O zoufalství, jež může být nudou, protože nic nemá smysl a význam, nepochopením důvodu vlastní existence i ztrátou smyslu života a dobrovolným i nuceným vyřazením ze společnosti, vstupem do „jinakosti“. A samozřejmě i marným úsilím o pochopení sebe sama v tom chaotickém, nudném, prázdném světě.

Pohled na tento klíčový smysl Tejklovy adaptace může být různý i mnohý. Ale v žádný z nich nelze uchopit a ukázat divadlem, jestliže nebude stejný důraz na vyprávění o postavách jako na předvádění jejich chování a jednání. Jsou teoretikové, kteří tvrdí, že drama na rozdíl od epiky nemá vyprávění, že je skutečně jen a jen od toho, aby předvádělo, nikoliv slovy vyprávělo. Jak už jsem napsal v úvodu: nebyl by to Pepa Tejkl, aby nevyčítal, že síla Čechovovy literární předlohy je právě ve vyprávění. A aby je ve svém okouzlení slovem nezkusil dostat i do své adaptace. V tom je samozřejmě riziko jakéhokoliv jejího divadelního provedení. Ale stojí zato je podstoupit, protože najde-li se klíč, jak si s tímhle problémem poradit, pak je to literatura i divadlo velmi, velmi působivé. A může být i krajně současné. Vždyť v „literárním hitu“ těchto dnů na rozhraní května, června 2003, v knize Natálie Kocábové Monarcha Absint se mluví o generaci NUDY, generaci, která se díky neomezeným možnostem stala generací absolutně a neví co se svým životem. Jistě, postavy z Tejklovy adaptace Čechova jsou zoufalí ze života z jiných důvodů. Ale také se nudí, protože nevědí co si počít, k čemu a proč žít, o co usilovat.

jac

JOSEF TEJKL

PAVILÓN Č. 6

DRAMATIZACE POVÍDKY

A.P. ČECHOVA

OSOBY:

IVAN DMITRYČ GROMOV, šlechtic, pacient
ANDREJ JEFIMYČ RAGIN, doktor, později pacient
NIKITA, zřízenec
JEVGENIJ FJODORYČ CHOBOTOV, doktor
MICHAIL AVERJANYČ, poštmistr
TŘIDIČ, pacient
MOJSEJKA, pacient
Dva ošetřovatelé
Poznámky pro režii:

Autor dramatisace nedoporučuje kukátkový prostor. Osvědčila se neúplná aréna s těsným kontaktem divák versus herec + prostředí.

Scénografie by měla svým neladem a ponurostí zasáhnout již sama o sobě, vstup i pro diváky mříží.

Doupě Nikitovo jsme umístili do centra s pocitem suterénním.

Dvě prostředí – pokoj pacientův a byt doktorův – se rozžívala pouze světelnými akcenty, přičemž pro diváka drtivý pocit zmarněného času v léčebně trval i tehdy, kdy se jevištní dění přesunulo do bytu doktorova. Ten nechtěl je prostorově minimalizován a omezen na polorozpadlý ušák a ikonku.

Invence režisérova a smysl pro temporytmus nechtěl určit zacházení s následujícími atributy, jež nejsou v dramatisaci záměrně fixovány, neboť není vůle vytvářet jejich osazením jakýsi závazný předpis, spíše by jejich užití mělo rozkrýt osobité rysy režisérova rukopisu.

Výčet: Mojsejka – němý mrzáček, prokazující spolupacientům úsluhy. Přikrývá je, zubí se na ně.

Je dobré rozhodnout se, zda exponovat na počátku pět postelí – nám přišlo pregnantnější, aby někdy kolem čtvrtého obrazu byl Mojsejka Nikitou ubit a ošetřovateli odtažen, čímž se uvolní místo pro Ragina.

Třidič – nevstupuje do dialogů, má svůj totální mikrokosmos, občas ale prochází pokojem s medailemi, jež vytrhal z papíru a kombinuje tento text:

Gratulujte mi.

Jsem navržen na Stanislava druhého stupně s hvězdou.

Druhý stupeň s hvězdou se uděluje jedině cizincům, ale v mém případě chtějí z neznámého důvodu udělat výjimku. Řeknu vám upřímně, že to jsem tedy nečekal.

Víte, na co budu navržen nyní, když ne hned, tak později? Na švédskou Polární hvězdu. To je tedy řád, ten už stojí za námahu!

Bílý kříž a černá stuha.

Opravdu – krása.

Dva ošetřovatelé – tupci, kteří v pravidelných vstupech mezi scénami terorizují pacienty, tj. rvou do nich násilím léky, omývají jim obličej pomyjemi, rozdělují potupně jídlo etc.

Drobnokresba – je nezbytné vytvořit rozsáhlý rejstřík až filmově přesných detailů a vložit je do partitury herců, zejména v dialogích Gromova a Ragina.

Obraz první

Přichází doktor Andrej Jefimyč, Nikita za cinkotu lahví vylézá z doupěte, přestává hrát na harmoniku falešnou dumku, opilecky salutuje.

IVAN DMITRYČ Doktor přišel! Tak konečně tedy! Pánové, gratuluji vám, doktor nás poctil svou návštěvou! Bestie zatracená! Zabít ho, bestii! Kdepak, zabít je málo! Utopit ho v záchodě! Ty zloději! Ty šarlatáne! Ty kate!

ANDREJ JEFIMYČ Vidím, že na mě máte vztek. Uklidněte se, prosím vás, pokud možno, a řekněte mi v klidu – proč máte na mě vztek?

IVAN DMITRYČ A proč vy mě tady držíte?

ANDREJ JEFIMYČ Protože jste nemocný.

IVAN DMITRYČ Tak, nemocný. A zatím desítky a stovky šílenců běhají na svobodě, protože vaše pítomost je nedokáže rozeznat od zdravých. A proč já a tihle nešťastníci tady máme sedět za všechny jako obětní beránkové? Vy, ošetřovatel, správce a všechna ta vaše nemocniční pakáž jste v mravním ohledu nezměrně hluboko pod každým z nás, tak proč tu sedíme my, a ne vy? Jaká je v tom logika?

ANDREJ JEFIMYČ Že já jsem doktor a vy duševně nemocný, to nemá ani s morálkou, ani s logikou co dělat. To je věc čiré náhody.

IVAN DMITRYČ Pusťte mě odtud!

ANDREJ JEFIMYČ Nemohu.

Ve vaší situaci by bylo nejlepší odtud utéct. Jenomže, bohužel, to nemá smysl. Chytnou vás. Pokud se společnost chrání před zločinci, před psychicky nemocnými a vůbec před nepohodlnými lidmi, je nepřemožitelná. Vám zbývá jen jediná možnost – uklidnit se myšlenkou, že váš pobyt zde je nezbytný. Jestliže věznic a ústavy pro duševně choré existují, pak v nich přece někdo sedět musí. Když ne vy – tak já, když ne já – tak někdo třetí.

IVAN DMITRYČ Říkám to banálně, jen se smějte, ale záře nového života vzejde, pravda zvítězí!

Já se toho nedočkám, já pojdu, ale zato něčí pravnucci se toho dočkají. Blahopřeju jim z celé své duše a mám z toho radost, radost za ně. Vzhůru! Přes tyhle mříže vám žehnám!

ANDREJ JEFIMYČ Pravda zvítězí, nicméně přírodní zákony zůstanou tytéž. Lidé budou stonat, stárnout a umírat tak, jako dnes. Ať vám bude osvěcovat život sebevelkolepější záře, přece vás nakonec zatlučou do rakve a šoupnou do díry.

IVAN DMITRYČ Já jsem hluboce přesvědčen, že jestliže nesmrtelnost neexistuje, tedy ji veliký lidský duch dříve nebo později vytvoří.

ANDREJ JEFIMYČ To jste řekl pěkně. S takovou vírou může člověk žít jedna radost, i kdyby ho zazdili.

Vy jste, prosím, někde studoval?

IVAN DMITRYČ Na univerzitě. Ale nedostudoval jsem.

ANDREJ JEFIMYČ Svobodné a hluboké myšlení, které usiluje o pochopení smyslu života a naprosté pohrdání malicherným shonem světa – to jsou dvě

slasti, nad něž člověk nepoznal nic vyššího. Diogenés žil v sudě, a přece byl šťastnější, než všichni králové světa.

IVAN DMITRYČ Ten váš Diogenés byl pitomec. Já miluju život, vášnivě miluju život! Trpím stihomamem, ale mívám chvíle, kdy se mě zmocňuje touha po životě, a to se pak hrozím, abych nezešílel. Strašně toužím po životě, strašně! Zdá se mi, že se toulám nějakými lesy, po břehu moře...
ANDREJ JEFIMYČ Povězte mi něco o městě!

ANDREJ JEFIMYČ Ve městě je otravná nuda. Není s kým promluvit, koho si poslechnout. Jedině, že nedávno přijel mladý lékař Chobotov. Člověk bez kultury.

IVAN DMITRYČ Ten přijel, ještě když jsem byl venku.
ANDREJ JEFIMYČ Ano, nešťastné město! Co je Vám?
IVAN DMITRYČ Nechte mě být! Nechte mě být, k čertu!
ANDREJ JEFIMYČ Mělo by se tady uklidit, Nikito,... Je tu hrozný zápach.

NIKITA Podle rozkazu, Vaše Vysokoblahorodí.
ANDREJ JEFIMYČ *k Ivanu Dmitryčovi*
Za celý ten čas, co jsem tady, jste asi první člověk, se kterým se dá mluvit.

Obraz druhý

obvyklé Nikitovo vypelešení

ANDREJ JEFIMYČ Dobrý den, příteli. Nespíte?
IVAN DMITRYČ Za prvé nejsem žádný váš přítel, a za druhé se marně namáháte. Ze mne už nedostanete ani slovo. Můžete si jít špiclovat a vyslychat někam jinam.

ANDREJ JEFIMYČ Tak vy mě tedy pokládáte za špicla?
IVAN DMITRYČ Špicl – nebo doktor, kterého pověřili mým výslechem, to je jedno.

ANDREJ JEFIMYČ Dejme tomu, že máte pravdu. Dejme tomu, že vás chci udat policii. Ale copak vám ve vězení bude hůř, než tady? A když vás pošlou do vyhnanství nebo na nucené práce, myslíte, že to bude horší než v tomhle pavilónu? Vyšel jsem si po obědě na procházku, tak jsem se u vás, jak vidíte, zastavil.

IVAN DMITRYČ Který je měsíc?
ANDREJ JEFIMYČ Konec března.

IVAN DMITRYČ Teď by bylo pěkné vyjet si v kočáře někam za město, a pak se vrátit domů do teplé, útulné pracovny a ... léčit se u pořádného doktora... Dávno už jsem nežil jako člověk. A tady je odporně.

ANDREJ JEFIMYČ Mezi teplou, útulnou pracovnou a tímhle pavilónem není žádný rozdíl. Klid a spokojenost nejsou mimo člověka, nýbrž v něm samém.

IVAN DMITRYČ Tuhle filosofii si jděte kázat do Řecka, kde je teplo a kde voní pomeranče a olivy. Tady se nehodí k podnebí. Diogenés nepotřeboval pracovnu a teplý příbytek, tam je horko i tak.

Ležel v sudě a polykal pomeranče. Kdyby měl žít v Rusku, tak by se byl dobýval ke kamnům, a nemuselo by to být v prosinci, ale třeba v květnu. Ona by mu zima dala co proto.

ANDREJ JEFIMYČ Marcus Aurelius pravil: Bolest – toť živá představa bolesti. Vynalož vůli, abys změnil tuto představu, přestaň si stěžovat, a bolest zmizí. Myslíci člověk se vyznačuje právě tím, že utrpení přezírá.

IVAN DMITRYČ Tak to jsem tedy idiot, protože trpím, jsem nespokojen a žasnu nad lidskou ničemností.

ANDREJ JEFIMYČ Je třeba usilovat o pochopení smyslu života, neboť v tom je právě štěstí.

IVAN DMITRYČ Já jen vím, že Bůh mě stvořil z teplé krve a z nervů! Na bolest odpovídám nářkem a slzami, na ničemnost – rozhořčením, na hnus – odporem. Podle mě se právě tomuhle říká život. Doktor – a nezná takovéhle triviálnosti! Promiňte, já nejsem filosof. Já nejsem schoopen úsudku.

ANDREJ JEFIMYČ Naopak, vaše úsudky jsou znamenité.
IVAN DMITRYČ Stoikové, které parodujete, byli výteční lidé, jenomže lidská podstata tkví v pocitech hladu, zimy, urážek, ztrát a hamletovského strachu ze smrti. V těchto pocitech je veškerý život, a ten může člověk těžce nést, nenávidět jej, ale ne jím pohrdat. Tak, tak, opakuji, že stoické učení nikdy nemůže mít budoucnost...
Chtěl jsem říct něco důležitého, ale ztratil jsem nit. Co jsem to chtěl říct?

A tak! Připusťme, že klid a spokojenost člověka jsou v jeho nitru. Ale na základě čeho to hlásáte, vy?! Proč, vy, se v té věci považujete za kompetentního?

Dovolte – býval jste jako dítě bit?

ANDREJ JEFIMYČ Ne. Moji rodiče měli k tělesným trestům odpor.
IVAN DMITRYČ To mě mlátil otec krutě. Vás se jaktěživ nikdo nedotkl ani prstem. Jste zdravý jako tur. Vyrůstal jste tatíčkově pod křídlem, studoval jste za jeho peníze. Přes dvacet let máte byt zadarmo, s otopem, se svícením, s hospodyní a přitom máte právo pracovat, jak se vám líbí a kolik se vám líbí, a třeba taky nedělat nic. Jste člověk od přirozenosti líný a změkčilý. A proto jste se snažil uspořádat si život tak, aby vás nic neznepokojovalo a abyste měl svatý pokoj. Své povinnosti jste přesunul na ošetřovatele a tu ostatní pakáží, a sám jste si seděl v teple za větrem, hrabal jste peníze, četl jste knížky a oslazoval jste si život úvahami o všelijakých vznešených pitomostech. A cpal jste se a bumbal jste. Zkrátka, o životě nemáte ponětí. Skutečnost je vám známa jenom teoreticky. A utrpením pohrdáte a ničemu se nedivíte z velice prostého důvodu: protože – marnost nad marnost – svět vnější a vnitřní, to je filosofie, která nejvíc vyhovuje ruskému zahaleči. Vidíte třeba,

jak mužik bije svou ženu. Proč se do toho plést? Ať si ji bije, stejně dříve nebo později oba umřou.

Opíjet se je hloupé a neslušné, ale kdo pil, umřel, a kdo nepil, umřel taky.

Přijde ženská, že ji bolí zub. Co má být? Bolest je přece představa bolesti a nadto bez bolesti se na světě žít nedá, všichni umřeme, a tak si, ženská, táhni a nevyrušuj mě od přemítání a od vodky.

Pohodlná filosofie. Člověk nemusí nic dělat, svědomí má čisté a ještě se pokládá za mudrce. Utrpením pohrdáte, ale běda, kdyby vám někdo přivřel prst do dveří, tak zařvete na celé kolo!

ANDREJ JEFIMYČ To je originální. Mě u vás příjemně překvapuje váš sklon k zevšeobecnování a moje charakteristika, jak jste ji právě ráčil načrtnout, je prostě skvělá.

Upřímně řečeno, debata s vámi mi působí ohromné potěšení.

Obraz třetí

ANDREJ JEFIMYČ *Čte z karty.* Ivan Dmitryč Gromov, třiatřicetiletý, původem šlechtic, bývalý soudní vykonavatel a gubernský sekretář.

Leží v posteli stočený do klubíčka, anebo chodí z kouta do kouta.

Stačí sebemenší zašramocení v chodbě, a už zvedá hlavu, jestli to nejdou pro něj. Jeho duše je zmučená nepřetržitým strachem. Grimasy jsou divné a chorobné.

Ale jemné rysy dávají tušit rozum a inteligenci.

Gromov se mi vůbec líbí. *Ex post komentuje chování Ivana Dmitryče.*

Upadne-li někomu lžice, rychle vyskočí z postele a zvedne ji.

Kromě ustavičného napětí a grimas projevuje se jeho šílenství ještě takto: Leckdy se zachoulí do svého pláště, po celém těle se roztrhne, zuby mu cvakají, začíná rychle přecházet z kouta do kouta a mezi postelemi, jako by měl silnou zimnici. Zničehonic zastavuje u svých druhů a hledí na ně.

IVAN DMITRYČ Chci jim něco důležitého říci...

Já vím, že mě nevyslechnou nebo nepochopí.

ANDREJ JEFIMYČ Když mluvíte, poznávám ve vás jak šílence, tak i člověka.

IVAN DMITRYČ Před nějakými dvanácti, patnácti léty jsem žil v Petrohradě, studoval na univerzitě, dostával šedesát, sedmdesát rublů měsíčně a o nějaké nouzi neměl ani zdání.

Pak můj bratr Sergej dostal rychlé souchotiny a umřel.

Za týden po Sergejově pohřbu byl starý otec postaven před soud pro podvody a zpronevěru.

Zanedlouho zemřel. Ve vězeňské nemocnici. Na tyfus.

Dům naší rodiny přišel do dražby.

Musel jsem svůj život důkladně změnit. Od rána do noci dávat krejčárkové kondice, při-

vydělávat si opisováním a přesto hladovět.

ANDREJ JEFIMYČ Tento život jste, Ivane Dmitryči, nevydržel, klesl jste na mysl, nechal studií a odjel domů.

IVAN DMITRYČ Tady v městečku jsem dostal z protekce učitelské místo. Jenže jsem neměl úspěch u žáků a s kolegy se nepohodl. Matka zemřela...

ANDREJ JEFIMYČ Jako soudní vykonavatel jste se osvědčil. Až do té doby, kdy vás pro nemoc propustili.

IVAN DMITRYČ Vždycky jsem býval bledý, hubený, věčně nasydlý.

ANDREJ JEFIMYČ A co přátelé? S nikým jste se nedokázal sblížit? Zamilovaný jste byl?

IVAN DMITRYČ Ani jednou.

ANDREJ JEFIMYČ Ale vzdělaný a sčetlý ano. Lidé ve městě ve vás viděli jakýsi živý naučný slovník.

IVAN DMITRYČ Moje peklo se připlížilo nenápadně. Začal jsem samotařit a vyhýbat se lidem. Můj strach, že někdo na mne nastraží nějakou past, se nedal snést. Jakmile jsem potkal policajta nebo četníka, usmíval jsem se a pohvizdoval si, abych vypadal jako že nic...

Když zjara sešel sníh, byly ve strži u hřbitova nalezeny dvě zpola zetlelé mrtvoly stařeny a hošíka se známkami násilné smrti. Aby se nakonec neřeklo, že vrahem jsem já...

ANDREJ JEFIMYČ ...chodil jste po městě, usmíval se, bledl, rudl... Tahle komedie vás záhy vysílila. Schoval jste se ve sklepě své bytné. Prosedíte ve sklepe den, noc, další den. Důkladně tam promrznete. Večer po setmění se vyplížíte do svého pokoje. Celou noc prostojíte na prostředku místnosti a bez hnutí nasloucháte.

Časně ráno před východem slunce přišli k bytné kamnáři. Dobře víte, že přišli proto, aby přestavěli v kuchyni kamna. Ale strach vám našeptává, že to jsou tajní, převlečení za kamnáře.

Tichounce se vykradete z bytu a plný hrůzy, bez čepice a bez kabátu, se dáte ulicí na útěk. Lidé vás chytili.

IVAN DMITRYČ Předepsal jste mi tenkrát baldriánové kapky a studené obklady na hlavu. Bytné jste řekl, že už nepřijdu, protože kdo se má zbláznit, tomu se v tom nedá zabránit.

Odvezli jste mě do nemocnice na oddělení venerických nemocí. Na váš příkaz mne zakrátko přemístili do pavilónu č. 6, protože jsem v noci nespál, dělal scény a vyrušoval pacienty.

ANDREJ JEFIMYČ Abych nezapomněl, vaše knihy naházela bytná do saní pod kůlnou. Rozkradli je kluci.

IVAN DMITRYČ Ne!

Chobotov nahlíží mříž, nepozorován – do konce scény.

IVAN DMITRYČ Doktor Andrej Jefimyč Ragin je svého druhu pozoruhodný chlapík.

ANDREJ JEFIMYČ Ano, v útlém mládí jsem býval velice zbožný a pomýšlel na duchovní dráhu, ale můj otec, doktor medicíny a chirurg, kategoricky prohlásil, že jestli se chci dát na popa, přestane mne pokládat za svého syna.

IVAN DMITRYČ Doktor Andrej Jefimyč je zevnějšku masivní-

ho, silnou, nemotornou postavou připomíná hostinského ze zájezdní hospody, vypaseného a nezřízeného krobiána. Vypadá, že praštit někoho pěstí, vyrazí mu duši z těla. Chodí ale tiše, opatrnými, plíživými kroky. *Ex post komentář – vrací.*

ANDREJ JEFIMYČ Na krku mám bulku, pro kterou nemůžu nosit škrobené límečky.

IVAN DMITRYČ Oblékáte se vůbec nedoktorsky. Chodíte deset let v jedněch botách. V jednom a téměř kabátě ordinujete, obědváte a chodíte v něm na návštěvy.

ANDREJ JEFIMYČ Když jsem přijel do města, celá nemocnice měla pouze dva skalpely a ani jediný teploměr. Ve vanách byly uskladněny brambory. Správce, hospodářská a felčar pacienty okrádali a o starém doktorovi, mém předchůdci, se povídalo, že tajně prodával nemocniční lůžka a že si ze sester a pacientek zřídil úplný harém.

Když jsem nemocnici prohlédl, dospěl jsem k závěru, že je to instituce nemravná a pro obyvatelstvo zdravotně škodlivá. Nejrozumnější pacienty propustit a nemocnici zavřít.

Zanedlouho jsem však pochopil, že všechny tyhle lidské hanebnosti a mrzkosti jsou nutné, protože běh času je přetváří v něco prospěšného jako hnůj a černožem.

IVAN DMITRYČ A tak správce, hospodářská, felčar i infekce růže zůstali dál na svých místech.

ANDREJ JEFIMYČ Nač vlastně lidem bránit v umírání, když smrt je normální a zákonitý konec každého člověka? Co z toho, když nějaký kramář nebo úřada pobude na světě pět nebo deset let navíc? Puškin vytrpěl před smrtí strašlivá muka. Ubožák Heine proležel léta v paralýze – proč by si neměl postonat nějaký Andrej Jefimyč nebo Matrjona Savišna, jejichž život je bez obsahu a byl by naprosto pustý a podobný životu améby, nebýt utrpení?

Obraz čtvrtý

Byt doktorův – Ragin v ušáku, Michail Averjanyč vstoupí.

MICHAIL AVERJANYČ Tak už jsem tady. Buďte zdrav, můj milý!

Nebo jsem vás už omrzel?

ANDREJ JEFIMYČ Vítám vás.

Jaká škoda, jaká hrozná škoda, vážený Michaille Averjanyči, že v našem městě vůbec nejsou lidé, kteří by byli schopni a ochotni vést rozumnou a zajímavou debatu.

MICHAIL AVERJANYČ A dřív – jaká bývala v Rusku bystrá inteligence! Peníze se půjčovaly bez směnek. A jaká to bývala vojenská tažení, jaká dobrodružství, jaké šarvátky, jací přátelé, jaké ženy! A Kavkaz – co to bývalo za úžasný kraj! A jak se pívalo! A jak se jedlo! A liberálové – jak uměli být tenkrát zuřiví.

ANDREJ JEFIMYČ Život je zpropadená past. Člověk chce poznat smysl a cíl svého bytí, ale odnikud se nedovídá nic kromě nejapností. Tluče – a není mu

otvíráno, i přichází pro něho smrt, opět proti jeho vůli.

MICHAIL AVERJANYČ A, vy, nevěříte v nesmrtnost duše?
ANDREJ JEFIMYČ Ne, Michaille Averjanyči, nevěřím a nemám důvod věřit.

MICHAIL AVERJANYČ Upřímně řečeno, já o tom taky pochybuji.

I když mám v sobě, mimochodem, takový nějaký pocit, že nikdy neumřu.

Ale, říkávám si, ty papriko jeden, už máš čas, abys umřel.

Jenže tady vevnitř mi nějaký hlásek šeptá: Nevěř tomu, neumřeš...

ANDREJ JEFIMYČ K čemu jsou mozková centra a závity, k čemu je zrak a řeč, vědomí a nadání, je-li tomu všemu souzeno přejít do hlíny a jednou vychladnout společně se zemskou kůrou a pak milióny let beze smyslu a bez cíle kroužit se zemí kolem slunce?

Přeměna látek! Jen zbabělec se může utěšovat tím, že jeho tělo bude dál žít v trávě, v kameni, v ropuše...

V pavilónu číslo šest mlátí Nikita nemocné. Taková ohavnost jako pavilón číslo šest je možná jen v zapadákově dvě stě verst od dráhy, v hnízdě, jehož starosta a radní jsou pologramotní měšťáci, kteří vidí v doktorovi kouzelníka, jemuž se musí naprosto nekriticky věřit, i kdyby lil lidem do úst žhavé olovo!

Sloužím škodlivé věci a pobírám plat od lidí, které podvádím. Všichni okresní hodnostáři jsou škůdci a pobírají plat za nic! Doba je vinna... Narodit se za dvě stě let, byl bych jiný.

MICHAIL AVERJANYČ Příteli, drahý, příteli, dokažte mi, že věříte upřímnosti mého vztahu k vám a že mě pokládáte za svého kamaráda...

...příteli milý, já vás mám rád pro vaše vzdělání a šlechtnost duše.

Poslechněte, příteli, vědecká pravidla nutí lékaře, aby před vámi tajili pravdu. Ale já vám po vojensku naleju čisté vína – vy nejste zdrav.

Promiňte mi, můj drahý, ale je tomu tak, a všichni kolem vás si toho už dávno všimli. Právě dnes mi doktor Jevgenij Fjodoryč svěřil, že v zájmu svého zdraví nezbytně potřebujete odpočinek a rozptýlení.

ANDREJ JEFIMYČ Vyřídte doktoru Chobotovovi, že se cítím absolutně zdrav!

MICHAIL AVERJANYČ V nejbližších dnech si беру dovolenou. Pojedem, příteli, do Moskvy, do Petrohradu, do Varšavy! Připomeneme si mladé časy. Pojedme, kamaráde!

ANDREJ JEFIMYČ Nikam jet nemohu.

Mezi obrazy exponovat dril na pokoji.

Obraz pátý

Doktor Andrej Jefimyč sedí utrmácen na prahu svého bytu, s kabelou, hlas Michaila Averjanyče se ozývá echem z dálky.

ANDREJ JEFIMYČ Ten nápad se mi později docela zalíbil. Odejet na čas z města, kde mne hlupáci pokládají za blázna! Dvě stě verst na nejbližší železniční stanici jsme projeli poštovním dostavníkem ve dvou dnech.

MICHAIL AVERJANYČ ...a Kavkaz, to byl vážně úžasný kraj! Tak třeba manželka jednoho velitele praporu. Ta podivuhodná žena se vždycky večer převlékla do důstojnické uniformy a odjížděla sama bez doprovodu do hor. Říkalo se, že tam měla v aulech avantýry s nějakým knížátkem...

ANDREJ JEFIMYČ V dostavníku mlel nepřetržitě o Kavkaze a o svých cestách po království polském. Mluvil hlasitě, vyvaloval oči. Nadto při vyprávění funí do obličeje a chechtá se do ucha! Vlakem jsme jeli z úsporných důvodů třetí třídou.

MICHAIL AVERJANYČ ...touhle mizernou dráhou není radno jezdit! To je samá lumpárna! To na koni je to něco jiného – člověk urazí za den sto verst a ještě se cítí zdrav a svěží...

ANDREJ JEFIMYČ Michail Averjanyč se záhy se všemi seznámil, přecházel od lavice k lavici a halasil.

MICHAIL AVERJANYČ ... a neúrody jsou v Rusku proto, že se vysušily Pinské močály. A vůbec je všude hrozný pořádek...

ANDREJ JEFIMYČ Kdo z nás dvou je blázen? Já snad, anebo tenhle sobec, který si myslí, že je tu ze všech nejchytřejší a nejzajímavější? Jak je možné, že tenhle poštovní byl jediným člověkem v celém městě, jehož přítomnost mne neobtěžovala? Kdysi velice zámožný statkář a důstojník kavalerie. Všechno prohrál v kartách a teď poštovnímu úřadu má pověst instituce, kam je o strach vejít.

MICHAIL AVERJANYČ Moskva, Andreji Jefimyči! Moskvěnka!

ANDREJ JEFIMYČ V Moskvě se Michail Averjanyč navlékl do vojenského kabátu a do kalhot s červenými lampasy. Vojáci ho zdravili.

MICHAIL AVERJANYČ Hned mi podejte zápalky, člověče! Ech, jsou to všechno tupci a hňupové! Číšník, pokojská, všechna ta verbež! Půjdem raději k Iverské Matce Boží. Otče náš, jenž jsi...

ANDREJ JEFIMYČ Tam se horoucně modlil, klaněl se až k zemi, líbal obrazy a slzel.

MICHAIL AVERJANYČ I když člověk nevěří, jakmile se pomodlí, tak se přece jenom tak nějak uklidní. A teď do Kremle!

ANDREJ JEFIMYČ Ohmatával Car zvon a Car dělo.

MICHAIL AVERJANYČ *Hlasitě krkne.*

ANDREJ JEFIMYČ Obědvali jsme u Těstova.

MICHAIL AVERJANYČ Uvidíme, čím nás nakrmíte zítra, andílku!

ANDREJ JEFIMYČ Dva dny jsem chodil, prohlížel, jedl, pil a se zatátými zuby poslouchal jeho stupidní hovory!

MICHAIL AVERJANYČ ...Francie dříve nebo později určitě rozdrť Německo...

...v Moskvě je ohromná spousta podvodníků... podle zevnějšího vzhledu se nedá poznat kvalita koně...

ANDREJ JEFIMYČ Namluvil jsem mu, že už nějak nemůžu na

nohy. Jaká slast ležet bez hnutí na divaně a vědět, že jsi v pokoji sám! Skutečné štěstí není možné bez samoty!

Není nic horšího než takováhle přátelská péče. Michail Averjanyč je otravný. Nesnesitelně otravný. Den ze dne žvanivější a rozvernější!

Takovíhle bývají lidé, kteří říkají jen a jen moudrá a hezká slova, ale člověk cítí, že jsou to tupci.

MICHAIL AVERJANYČ Příteli! Už zítra vyrazíme do Petrohradu!

ANDREJ JEFIMYČ V Petrohradu pokračovalo totéž. Celé dny nevycházím z pokoje, ležím na divanu a vstávám jen proto, abych vypil nějaké pivo.

MICHAIL AVERJANYČ A teď nás čeká Varšava!

ANDREJ JEFIMYČ Jedte si sám a mně dovoluďte odjet domů.

MICHAIL AVERJANYČ Ani za nic. To je úchvatné město! Tam jsem prožil pět nejšťastnějších let svého života.

ANDREJ JEFIMYČ *Přesune se do ušáku.*

Ve Varšavě jsem ležel na divanu a zlobil se na číšníky, kteří úporně odmítali rozumět rusky.

MICHAIL AVERJANYČ Čest především! Ano, čest především! Buď prokleta chvíle, kdy mě poprvé napadlo jezdit do tohoto babylónu!

Drahoušku, třebaš mnou pohrdejte – prohrál jsem v kartách. Půjčte mi pět set rublů.

ANDREJ JEFIMYČ Odpočítal jsem mlčky pět set rublů.

MICHAIL AVERJANYČ Přisahám, že je vrátím! Čest je zachráněna! A pak, příteli, nezůstaneme v tomhle proklatém městě ani minutu! Podvodníci! Špiclové rakušáci!

REÁL:

Vstoupí Chobotov a Michail Averjanyč.

JEVGENIJ FJODORYČ Vítejte z cest, Andreji Jefimyči. Zamluvil jsem vám pokoj u měšťanky Bělovové.

ANDREJ JEFIMYČ Nerozumím.

JEVGENIJ FJODORYČ Městská rada mne jmenovala vaším nástupcem. Čekám, až se vrátíte, a uvolníte mi nemocniční byt.

MICHAIL AVERJANYČ Příteli, dovoluďte mi neskromnou otázku: Jak jste na tom finančně?

ANDREJ JEFIMYČ Mám osmdesát šest rublů.

MICHAIL AVERJANYČ To já tak nemyslím. Já myslím, kolik máte vůbec, na stará kolena?

ANDREJ JEFIMYČ Už jsem řekl, osmdesát šest rublů. Víc nic nemám.

MICHAIL AVERJANYČ Tak vy nemáte z čeho žít? Tak vy jste žebrák?

Exponovat pokoj pacientů v meziobrazce.

Obraz šestý

Doktorův stav se zhoršil – další návštěva Chobotova a Michaila Averjanyče.

JEVGENIJ FJODORYČ Už je na čase, abyste se sebral, kolego. Beztak už máte toho stonání sám dost.

ANDREJ JEFIMYČ Proč mne nenecháte na pokoji? Pokládáte za

svou povinnost mne léčit? Přinesl jste mi již pátou lahvičku bromidu draselného a páté re-veňové pilulky.

JEVGENIJ FJODORYČ Máte už daleko lepší barvu než včera.

MICHAIL AVERJANYČ Jak my se dáme do pořádku! Ještě sto let tady budem, jakpak by ne!

JEVGENIJ FJODORYČ Sto zrovna ne, ale na dvacet to ještě vystačí.

ANDREJ JEFIMYČ Jen to ne! Za co bych tu žil, když mi nepřiznali ani penzi? Nevíte proč, doktore Chobotove?

MICHAIL AVERJANYČ Ach, ten nešťastný varšavský dluh. Drahoušku, vrátím ho v nejbližších dnech... Určitě.

Však my vám s Andrejem Jefimyčem ještě ukážeme, doktore! Pánbůh dá, příští léto si vyrazíme na Kavkaz a celý ho sjezdíme na koni – hop, hop, hop!

A až se vrátíme z Kavkazu, ani se nenadějete a zarejdíme si na svatbě! No ano, oženíme vás, kamarádíčku milá, oženíme...

pauza

ANDREJ JEFIMYČ To je nechutnost! Copak nechápete, že mluvíte nechutnosti?

Ven! Oba ven! Nechte mě být!

Tupci! Hlupáci! Nestojím o žádné přátelství, ani o ty tvoje léky, tupče!

Mrští po nich tabletky.

Táhněte k čertu! K čertu!

Nechutnost! Hnus!

Tupci jedni!

Exponovat pokoj pacientů.

Obraz sedmý

Doktor v depresi – přichází Michail Averjanyč vytvořit předpolí.

MICHAIL AVERJANYČ Nevzpomínejte na to, co bylo. Kdo bude ohřívát starou polívku, tomu ať jazyk upadne.

Mě ani nenapadlo se na vás zlobit. Nemoc nikomu nepřidá, to já vím.

Váš záchvat nás včera vyděsil... Já vím, Jevgenij Fjodoryč sice – mezi námi – chování nemá, ale odborník to je a je na něho úplné spolehnoutí. Dal mi slovo, že se vám bude věnovat.

ANDREJ JEFIMYČ Vážený příteli, to je podvod! Moje nemoc tkví jedině v tom, že jsem za dvacet let našel v celém městě pouze jediného inteligentního člověka - a to je blázen.

Já nemocný nejsem, ale prostě jsem se dostal do začarovaného kruhu, ze kterého není úniku.

MICHAIL AVERJANYČ Slibte mi, příteli, že budete ve všem poslouchat Jevgenije Fjodoryče.

ANDREJ JEFIMYČ To jsou zbytečné řeči.

Vejde Jevgenij Fjodorovič..

JEVGENIJ FJODORYČ Jdu úředně, kolego. Přišel jsem vás pozvat – nechtěl byste se mnou jít na konzili-um? Což?

ANDREJ JEFIMYČ Chcete mne rozptýlit procházkou? Nebo mi opravdu chcete dát vydělat?

JEVGENIJ FJODORYČ Především se chci smířit.

ANDREJ JEFIMYČ U člověka bez kultury je taková taktnost ku-podivu. Kde máte pacienta?

JEVGENIJ FJODORYČ U mne v nemocnici. Už dávno jsem vám ho chtěl ukázat. Je to velice zajímavý případ.

Odcházejí společně za pacienty.

Obraz osmý

Nikitův opilecký befé, zastaví se nad postelí Ivana Dmitryče.

JEVGENIJ FJODORYČ Tady nastala u jednoho pacienta komplikace na plicích. Stetoskop! Jsem já to hlava děravá... hned jsem zpátky, skočím si pro stetoskop.

Odejde.

ANDREJ JEFIMYČ *k Ivanu Dmitryči*

Příteli,... Příteli milý...

IVAN DMITRYČ Nechte mě na pokoji. Mám toho planého žvanění až až! Za všechno utrpení nechci po všech zatracených ničemech nic jiného než jedinou laskavost.

Aby mě zavřeli do samoty! Nebo mně nedopřejete ani to?

K čertu!

pauza

NIKITA

Přináší prádlo a trepky.

Račte se oblékat, Vaše Vysokoblahorodí. Tady máte postýlku, sem račte.

Andrej Jefimyč se obléká, Nikita odnáší jeho šaty.

pauza

Andrej Jefimyč vstává, prochází se, sedá, etc. několikrát.

ANDREJ JEFIMYČ Jak je to možné vydržet tady den? Týden? A dokonce i léta jako tihle lidé?

Nesmyslně přechází, sedá...

Sedět takhle celý čas jako socha a přemýšlet? Ne, to snad není možné?

pauza

To je nějaké nedorozumění... to se musí vysvětlit...

IVAN DMITRYČ

Aha, vás už sem taky šoupli, drahoušku. To mám radost!

Tak jste cucal z lidí krev, a teď ji budou cucat z vás.

Výborně.

ANDREJ JEFIMYČ ...to je nějaké nedorozumění...

IVAN DMITRYČ

Život nekončí odměnou za utrpení, žádnou apoteózou jako v opeře, nýbrž smrtí!

Přijdou zřízenci a odtáhnou mrtvolu za nohy a za ruce do sklepa. Brr!

Ale což... zato na onom světě nám bude hej!

A já sem z onoho světa budu sestupovat jako duch a budu ty bestie strašit. Až z toho budou šediví!

pauza

ANDREJ JEFIMYČ Já jsem v depresi, milý příteli,... já jsem v depresi.

IVAN DMITRYČ

Tak si zafilosofujte.

ANDREJ JEFIMYČ Vy jste, prosím, mluvil o tom, že filosofie v Rusku neexistuje, ale že tu filosofuje kdekdo, i rybí potěr.

Ale filosofování rybího potěru přece nikomu neškodí.

Tak nač, příteli, ten škodolibý smích?

A jak by ten rybí potěr nefilosofoval, když je nespokojený? Pro inteligentního, vzdělaného, hrdého, svobodmilovného člověka, stvořeného k obrazu božímu, není jiné východisko než jít dělat doktora do špinavého, hloupého městečka a vidět celý život jen baňky, pijavky a hořčicové masti.

Ach můj bože! Šarlatánství, omezenost, nechutnost!

IVAN DMITRYČ Žvaníte hlouposti. Když vás nebavila doktořina, měl jste dělat ministra.

ANDREJ JEFIMYČ Nic nezmůžeme, nic. Jsme slabí, příteli... Dosáhl jsem duševního klidu, soudil jsem věci zdravým rozumem, ale stačilo, aby se mě život hrubě dotkl, a jsem v depresi... ve stavu zhnusení.

A vy také, příteli. Jste inteligentní, ušlechtilý, s mateřským mlékem jste vsál krásné vzněty, ale jen jste vkročil do života, zemdlel jste a onemocněl.

pauza

NIKITA Kampak?

To nejde, to nejde! Teď se musí spát!

ANDREJ JEFIMYČ Já jenom na chvílku, jen se projdu po dvoře.

NIKITA To nejde, to nejde, to není dovoleno. Vždyť sám víte.

ANDREJ JEFIMYČ Ale když půjdu ven, co se tím komu stane?

To nechápu. Nikito, já musím ven! Já musím!

NIKITA

Tady narušujete pořádek, to není správné.

IVAN DMITRYČ

Zákon myslím dost jasně říká, že nikdo nemůže být zbaven svobody bez soudu! To je násilí! To je zvěle!

ANDREJ JEFIMYČ To se ví, že zvěle! Já potřebuji, já musím ven!

IVAN DMITRYČ

Slyšíš, ty dobytku tupá? Otevři, nebo ty dveře vyrazím!

ANDREJ JEFIMYČ

Otevři! Žádám tě o to.

NIKITA

Jen si požvástej. Požvástej si.

pauza

IVAN DMITRYČ

Nikdy nás odtud nepustí. Nechají nás tady shnit.

Otevři, bídáku, nebo se zalknu! Rozbiju si hlavu! Vrahové!

Potyčka - Nikita surově zmlátí oba - Andrej Jefimyč úpí bolestí.

pauza

JEVGENIJ FJODORYČ Již připraven za mříží, vstoupí, ohledá

Andreje Jefimyče.

Srdeční mrtvice. Odklidte ho.

Andreje Jefimyče odtáhnou na plachtě, Chobotov si zapálí.

Nikito, něčím to tady vykuř!

Odejde, Nikita vykuřuje, zalezle mezi lahve, hraje odrhovačku na trosky harmoniky.

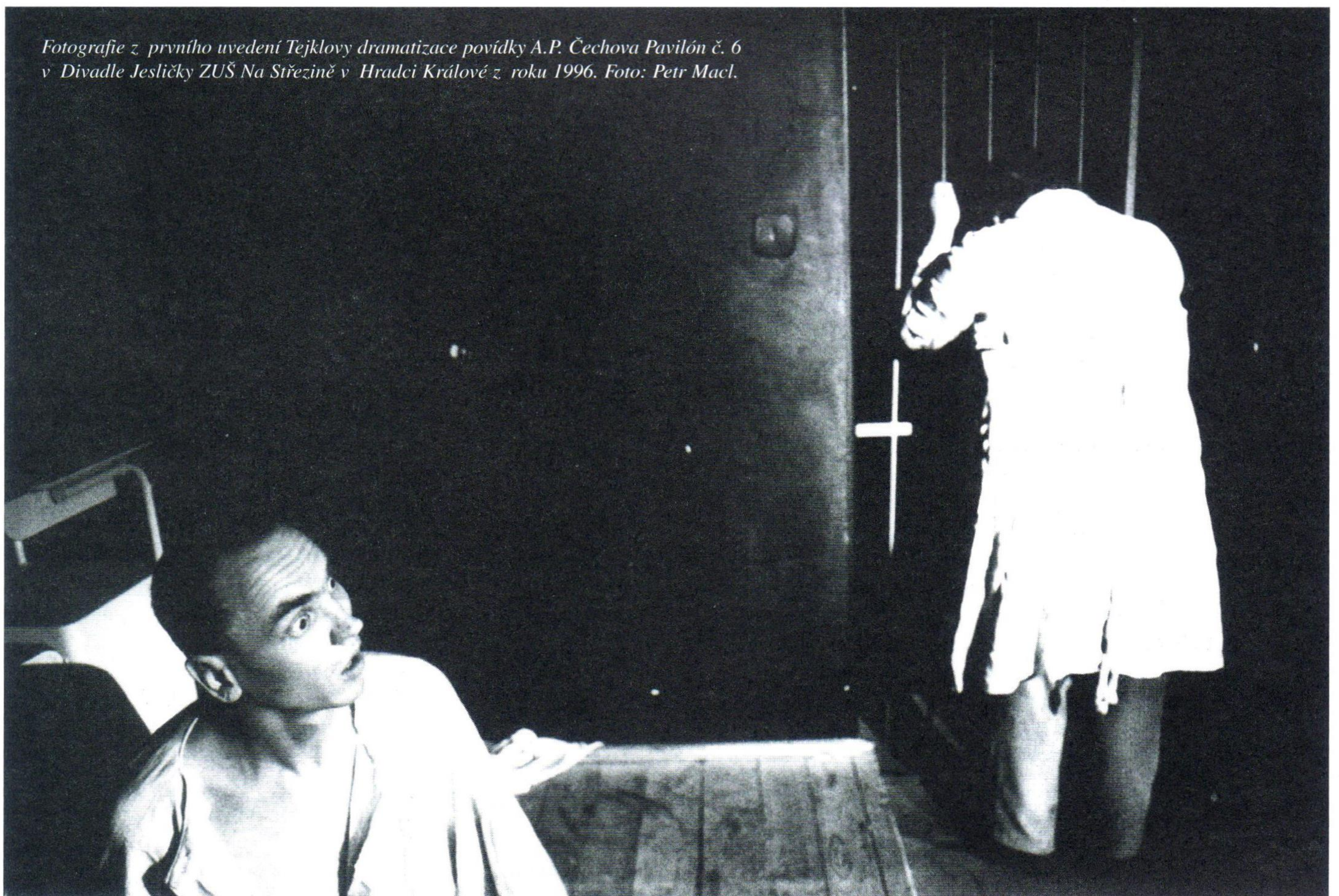
IVAN DMITRYČ

Stejnou bolest museli zakoušet po léta, den za dnem, tihle lidé tady.

Jak se jen mohlo stát, že jste to víc než dvacet let nevěděl a nechtěl vědět?!!

Do tmy a do ticha.

KONEC

Fotografie z prvního uvedení Tejklový dramatisace povídky A.P. Čechova Pavilón č. 6 v Divadle Jesličky ZUŠ Na Střežině v Hradci Králové z roku 1996. Foto: Petr Macl.